

gemensam vårdnad

– vad innebär det?

Gemensam vårdnad är till för barnets bästa

FN-KONVENTIONEN om barnets rättigheter:

Artikel 18

1. Konventionsstaterna skall göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa skall komma i främsta rummet.

Barn har rätt till en nära och god kontakt med båda sina föräldrar. Därför är det viktigt att båda föräldrarna är delaktiga i och ansvariga för barnets uppfostran och utveckling. Gemensam vårdnad främjar goda förhållanden mellan barn och föräldrar. Bestämmelserna om gemensam vårdnad har kommit till för att föräldrar ska kunna ta ett gemensamt ansvar för sitt barn oavsett om de bor tillsammans eller ej.

Gemensam vårdnad innebär att båda föräldrarna har ansvar för att barnet får vad det behöver och har rätt till – det vill säga båda föräldrarna är barnets vårdnadshavare. Gemensam vårdnad betyder att föräldrarna måste ha förmåga att kunna samarbeta i frågor som rör deras barn, det betyder inte att de alltid måste ha samma uppfattning men de måste kunna hantera sina delade meningar på ett sätt som inte drabbar barnet. Det betyder heller inte att barnet måste bo lika mycket hos båda sina föräldrar. Föräldrarna ska – tillsammans med barnet – gemensamt bestämma i viktigare frågor som rör barnet. När föräldrarna inte bor ihop ska de tillsammans besluta om båda eller en av dem ska vårda barnet och ha det boende hos sig. Om barnet bor hos en förälder ska föräldrarna tillsammans bestämma hur den andra föräldern ska träffa barnet.

Vad menas med vårdnadshavare?

Att ha **vårdnaden** om ett barn – dvs. **att vara vårdnadshavare** – innebär att ha ansvaret för att barnet får den omvårdnad, trygghet, försörjning, utbildning och uppfostran som det har rätt till. Vårdnadshavare bestäm-

mer i frågor som rör barnet men ju äldre och mognare barnet är desto större hänsyn måste vårdnadshavarna ta till barnets egna åsikter och önskemål. Om föräldrarna bor på skilda håll ska de båda se till att barnet har sådan kontakt med den andra föräldern som barnet behöver. Vanligen är vårdnadshavare också förmyndare för barnet, det vill säga företräder barnet i ekonomiska frågor. Endast vårdnadshavare har rätt till insyn i frågor som rör barnet.

Föräldrabalken 6 kap.

1 § Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

2 a § Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömning av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och
- barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

11 § Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

14 a § Står barnet under vårdnad av båda föräldrarna, får rätten på talan av en av dem eller båda besluta vem av föräldrarna barnet skall bo tillsammans med.

Föräldrarna får avtala om barnets boende. Avtalet skall gälla, om det är skriftligt och socialnämnden godkänner det.

15 § (1 och 2 st.) Barnet skall ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Umgången kan ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt.

Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt möjligt tillgodoses. Särskilt förordnade vårdnadshavare har ett motsvarande ansvar.

Att **ha vården** om ett barn innebär att leva med barnet, ge det närhet och kärlek, sköta om det när det gäller mat, kläder, tvättning, läxläsning och alla andra vardagsbestyr. En umgängesförälder kan t.ex. vårda barnet men behöver inte vara vårdnadshavare.

Att ha vårdnaden betyder alltså inte detsamma som att vårda. För det mesta är det dock samma person/er som har vårdnaden om och som vårdar barnet. Men den som är vårdnadshavare kan överlåta vården åt någon annan.

Om en av föräldrarna dör blir den andre automatiskt ensam vårdnadshavare om föräldrarna har haft gemensam vårdnad. Var den bortgångna föräldern ensam vårdnadshavare måste den andra föräldern ansöka hos tingsrätten om att få vårda-

den om barnet. Tingsrätten beviljar ansökan om det inte strider mot barnets bästa.

Utgångspunkten i svensk lagstiftning är att ett gemensamt rättsligt föräldraansvar är bra ur barnets synvinkel men det förutsätter att föräldrarna kan samarbeta i frågor som rör barnet.

Föräldrar som inte är gifta med varandra

Modern blir ensam vårdnadshavare om föräldrarna inte är gifta med varandra vid barnets födelse. Gifter de sig efter att faderskapet bekräftats får de automatiskt gemensam vårdnad.

Föräldrar som vill ha gemensam vårdnad anmäler detta till socialnämnden samtidigt som faderskapet bekräftas. Detta gäller under förutsättning att barnet är folkbokfört här i landet. Vill föräldrarna ha gemensam vårdnad vid ett

senare tillfälle kan de tillsammans anmäla detta till Skatteverket om barnet är folkbokfört här i landet. Förutsättningen för denna anmälan är att vårdnadsfrågan inte tidigare prövats. Anmälningsblanketter finns hos Skatteverket.

Föräldrar som vill ansöka om gemensam vårdnad vid ett annat tillfälle än när faderskapet bekräftas kan även göra detta hos tingsrätten. Det gäller även utländska medborgare. Tingsrätten beslutar som föräldrarna begär om inte ett sådant beslut är uppenbart oförenligt med barnets bästa.

När modern är registrerad partner

eller sambo med en kvinna och deras barn kommit till genom en assisterad befruktning på ett svenskt sjukhus anses partnern eller sambon som förälder till barnet, förutsatt att hon har samtyckt till behandlingen och det är sannolikt att barnet har kommit till genom denna. Föräldraskapet ska fastställas genom bekräftelse eller dom. Föräldrarna kan anmäla gemensam vårdnad i samband med att socialnämnden godkänner att föräldraskapet bekräftas. Vill föräldrarna ha gemensam vårdnad vid ett senare tillfälle kan de anmäla det till Skatteverket eller ansöka om det hos tingsrätten.

Alla föräldrar vars barn är folkbokförda och har hemvist här i landet, kan, om de vill, skriva avtal om vårdnad, boende och umgänge hos socialnämnden. Ett sådant avtal gäller på samma sätt som en dom, om socialnämnden godkänner det.

Motsätter sig vårdnadshavaren gemensam vårdnad kan den andre föräldern ansöka om det hos rätten. Domstolen beslutar om gemensam vårdnad om det är till barnets bästa.

Föräldrar som är eller har varit gifta med varandra

Föräldrar som är gifta med varandra har gemensam vårdnad om sitt barn. Om föräldrarna skiljer sig fortsätter den gemensamma vårdnaden. Vill föräldrarna att en förälder ska ha ensam vårdnad om barnet kan de, om de är överens, skriva avtal om detta och få det godkänt av socialnämnden om det inte är uppenbart att avtalet är oförenligt med barnets bästa. Avtalet får samma verkan som en dom hos tingsrätten.

Gemensam vårdnad har alltså alla föräldrar som är gifta med varandra. Även de allra flesta föräldrar som skiljer sig liksom de flesta som aldrig varit gifta väljer att ha gemensam vårdnad.

Samarbete – för barnets bästa

Det underlättar för föräldrarna om de kan samarbeta, men allra viktigast är det för barnen. Det är oftast en förutsättning för att de ska kunna ha en nära kontakt med båda sina föräldrar och slippa hamna i påfrestande konflikter. Ett bra samarbete kräver att man respekterar varandra som föräldrar och har en generös inställning till varandra vad gäller föräldrarollen. För att gemensam vårdnad ska fungera är det nödvändigt att föräldrarna har vilja och förmåga att samarbeta om barnen. Man bör ha talat igenom hur det gemensamma ansvaret ska fungera i praktiken och behöver hela tiden vara beredd att samråda om t.ex. vård, uppfostran, tillsyn och skolgång.

Låt barnet vara med och bestämma

För föräldrar som inte bor ihop innebär den gemensamma vårdnaden bland annat att de tillsammans beslutar var barnet ska bo. De ska då först och främst tänka på vad som är bäst för barnet. Om möjligt ska barnet få vara med och bestämma. Detta blir allt viktigare ju äldre barnet är. Föräldrar kan få hjälp hos socialnämnden att skriva avtal om vårdnad, boende och umgänge. För att dessa avtal ska vara bindande och verkställbara som en dom hos tingsrätten krävs att de är skriftliga och godkända av socialnämnden.

Endast föräldrar som har gemensam vårdnad kan skriva bindande avtal om boendet hos socialnämnden. Barn behöver nära relationer till båda sina föräldrar. Sådana relationer underlättas av bland annat täta och vardagliga kontakter. Undersökningar visar att barn mår bäst om de ofta får träffa den förälder som de inte bor hos. För små barn är det särskilt viktigt att få träffa den andra föräldern enligt principen ”lite och ofta” så att barnet kan bevara minnesbilden av båda föräldrarna. Ett helt veckoslut kan

för det lilla barnet vara för lång tid att vara borta från den förälder som barnet bor hos. Likaså kan det vara för lång tid för barnet att inte få träffa den andre föräldern på en hel vecka.

Hur fungerar växelvis boende?

Allt fler barn bor växelvist hos sina föräldrar. För många barn kan ett växelvist boende hos föräldrarna fungera bra. Växelvist boende innebär att barnet bor i stort sett lika mycket hos båda föräldrarna. Barnet kan endast vara folkbokfört hos en av dem. Vid växelvist boende betalar vanligen ingen av föräldrarna underhållsbidrag men var och en av föräldrarna ska bidra till barnets försörjning utifrån barnets behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga. Ett behovsprövat halvt underhållsstöd kan utgå till var och en av föräldrarna. Ansökan görs hos Försäkringskassan.

För spädbarn är det viktigt att de från början får knyta an till båda sina föräldrar. De yngsta barnen behöver den trygghet som ligger i en stabil, regelbunden och i möjligaste mån förutsägbar vardag. Yngre skolbarn,

som ofta har ett utpräglat sinne för rättvisa, kan se fördelar med att bo växelvist hos föräldrarna. Tonåringar väljer många gånger var och hur de vill bo utifrån sina egna intressen t.ex. närhet till skola, kompisar, fritidsintressen.

Vardagskontakten är viktig

Vid ett växelvis boende får barnet en fortlöpande vardagskontakt med båda föräldrarna. Risken minskar att kontakten med den ena föräldern tunnast ut. Men

ett sådant växelvist boende kan också vara mer eller mindre påfrestande för barnet. En del barn kan ha svårt att klara av de ständiga upp brott från föräldrarna som varje flyttning innebär. Det kan också vara svårt att ofta byta den närmaste omgivningen med kamrater och andra kontakter.

Ett växelvist boende förutsätter i allmänhet att föräldrarna bor nära varandra. Dessutom kräver ett växelvist boende att föräldrarna har goda relationer till varandra och respekterar varandra som föräldrar. Det förutsätter regelbundna kontakter mellan föräldrarna, vilket ställer stora krav på samarbetsförmåga och generositet. Det är viktigt att föräldrarna inte väljer ett växelvist boende för barnet bara för att de inte kan komma överens om var barnet ska bo. Detta kanske tillfredsställer föräldrarnas behov, men det är inte säkert att det tillfredsställer barnets behov.

Vid växelvist boende kan det finnas risk för att barnet lär sig att spela ut föräldrarna mot varandra och att båda föräldrarna undviker att ta itu med konflikter med barnet. Om föräldrarna är uppmärksamma på de här riskerna och kan samarbeta om barnet kan ett växelvist boende fungera bra för många barn.

Det är viktigt att vara lyhörd inför det enskilda barnets behov när man bestämmer om boendet. Behoven är olika för olika barn bland annat beroende på barnets ålder.

Ett barns behov av den ena eller andra föräldern kan vara olika stort under olika skeden av uppväxten. Föräldrarnas situation kan också ändras så att det finns skäl att på nytt tänka över var barnet ska bo. Det är dock viktigt att inte försöka lösa konflikter genom att låta barnet flytta mellan föräldrarna.

Båda bidrar till försörjningen

Alla föräldrar är skyldiga att efter sin förmåga bidra till sina barns försörjning. Detta gäller oavsett om man bor med barnet eller ej. En förälder som inte bor tillsammans med sitt barn bidrar med sin del genom att betala underhållsbidrag. Beloppet fastställs i avtal eller dom. Underhållsbidrag beräknas på samma sätt vid gemensam vårdnad som när en förälder är ensam vårdnadshavare. Kostnader för umgänge med barnet kan inom vissa ramar antingen dras av i efterhand eller räknas ifrån redan när underhållsbidraget fastställs. Umgängesföräldern har rätt till avdrag på underhållet om han/hon

har barnet hos sig minst fem sammanhängande hela dygn eller minst sex hela dygn totalt under en kalendermånad. Den dag som barnet återlämnas till den förälder barnet bor hos räknas som ett helt dygn. Upplýsningar eller hjälp vid beräkningen kan man få av en jurist på en advokatbyrå eller annan juridisk firma. På Försäkringskassans hemsida finns viss information om hur underhållsbidrag kan beräknas. Om barnet varaktigt bor med endast en av sina föräldrar kan boendeföräldern i vissa fall få underhållsstöd. Ansökan görs hos Försäkringskassan.

Den förälder som barnet bor tillsammans med är i vissa fall skyldig att bidra till resekostnaderna när barnet måste resa för att träffa umgängesföräldern. Socialnämnden kan hjälpa till att beräkna resekostnaderna. Om föräld-

rarna inte kan komma överens kan domstolen besluta om fördelningen av resekostnaderna.

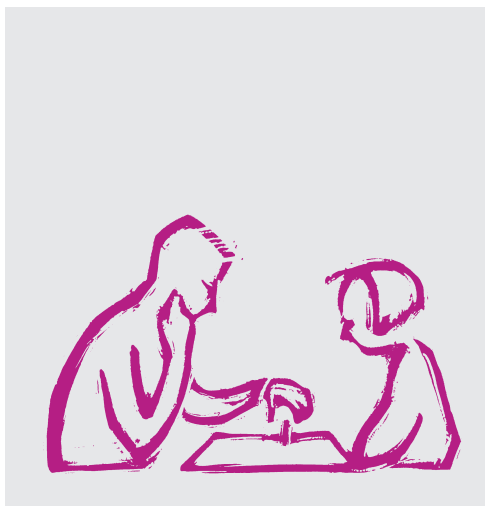
Vid gemensam vårdnad kan föräldrarna gemensamt begära att barnbidraget skall delas mellan dem. För det krävs att de har barnet hos sig halva tiden var, att de inte bor ihop, att de har gemensam rättslig vårdnad om barnet och att de båda anmält delning av barnbidraget. Om barnet varaktigt bor med endast en av föräldrarna kan den föräldern begära att få hela barnbidraget.

Vid beräkning av bostadsbidrag räknas barnet tillsammans med den förälder som det är folkbokfört hos. Barnet kan endast vara folkbokfört hos en förälder även om det bor hos båda. Den förälder som barnet inte är folkbokfört hos kan få bostadsbidrag efter särskilda regler.

När gemensam vårdnad inte fungerar...

Vill en av föräldrarna, eller båda inte längre ha gemensam vårdnad, kan de ansöka hos tingsrätten om att få den gemensamma vårdnaden upplöst. Om föräldrarna är överens om vem av dem som ska vara vårdnadshavare gör de en gemensam ansökan om detta till tingsrätten. Barnets bästa är avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen skall rätten fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet.

Tingsrätten kan dock ändå besluta att gemensam vårdnad ska gälla om det är bäst för barnet. Om båda föräldrarna motsätter sig gemensam vårdnad kan tingsrätten inte döma till det. Tingsrätten kan också upplösa en gemensam vårdnad om det är uppenbart att det är oförenligt med barnets bästa.

Det är av många skäl bäst om föräldrarna kan komma överens i vårdnadsfrågan. Det är föräldrarna som känner förhållandena bäst och det framtida samarbetet fungerar bäst om de själva fattat beslutet. Om föräldrarna inte kommer överens

om hur barnet ska ha det är kommunen skyldig att ge råd och stöd men även erbjuda **samarbetssamtal** till de föräldrar som önskar det. Samarbetssamtal är strukturerade samtal under sakkunnig ledning som syftar till att föräldrarna ska nå överenskommelse när det gäller **vårdnad, boende** och **umgänge**. Samtalen är kostnadsfria.

Om föräldrarna inte kommer överens utan vänder sig till tingsrätten kan denna besluta att de ska försöka enas

genom samarbetsamtal. Det innebär att tingsrätten uppdrar åt socialnämnden att i samtal med föräldrarna försöka få dem att gemensamt komma fram till den lösning som är den bästa för barnet.

Om föräldrarna inte löser vårdnadskonflikten i samarbetsamtalen, blir det tingsrätten som får besluta vem av föräldrarna som ska vara vårdnadshavare. För att få underlag för detta beslut kan tingsrätten inhämta en utredning från socialnämnden.

Det kan vara svårt att samarbeta, särskilt i samband med en separation. Lyckas man inte lösa problemen på egen hand så finns det hjälp att få. Då kan man vända sig till socialtjänstens familjerätt eller familjerådgivning i kommunen.

De föräldrar som så småningom kan nå fram till ett samarbete har åstadkommit något mycket viktigt för sina barn.

Gemensam vårdnad (artikelnr 2013-9-9) kan beställas från
Socialstyrelsens publikationsservice
www.socialstyrelsen.se/publikationer
E-post: publikationsservice@socialstyrelsen.se
Fax: 035-19 75 29

Publikationen kan även laddas ner från www.socialstyrelsen.se

 Socialstyrelsen